

Національна
академія наук України

Інститут
української археографії та джерелознавства
імені М. С. Грушевського

hrushevsky.nbuv.gov.ua

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

Видавництво "Світ"
<http://svit.gov.ua/>

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

ТВОРИ у 50 томах

Видавнича рада:

Борис ПАТОН – голова
Любомир ВИНАР • Іван ДРАЧ • Аркадій ЖУКОВСЬКИЙ
Володимир ЛИТВИН • Олексій ОНИЩЕНКО • Сергій ПЛОХІЙ
Френк СИСИН • Ярослав ЯЦКІВ

Головна редакційна колегія:

Павло СОХАНЬ – головний редактор
Ігор ГИРИЧ – відповідальний секретар
Сергій БЛОКІНЬ • Геннадій БОРЯК • Віктор БРЕХУНЕНКО
Галина БУРЛАКА • Василь ДАНИЛЕНКО • Микола ЖУЛИНСЬКИЙ
Мирон КАПРАЛЬ • Олександр КУЧЕРУК • Олександр МАВРІН
Ігор МЕЛЬНИК • Надія МИРОНЕЦЬ • Юрій МИЦІК
Всеволод НАУЛКО • Світлана ПАНЬКОВА • Руслан ПИРІГ
Валерій СМОЛІЙ • Ольга ТОДІЙЧУК • Василь УЛЬЯНОВСЬКИЙ
Ярослав ФЕДОРУК • Андрій ФЕЛОНЮК • Варвара ШУЛЬГА

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

Том 16

Серія
РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

(1905—1913)

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

ЛЬВІВ
ВИДАВНИЦТВО
“СВІТ”
2012

УДК 94(477)
ББК 63.3(4 УКР)
Г 91

*Випущено на замовлення
Державного комітету телебачення і радіомовлення України
за програмою «Українська книга» 2012 року*

*Затверджено Вченою радою
Інституту української археографії та джерелознавства
імені М. С. Грушевського НАН України*

Упорядкування, передмова, коментарі —
Мирон КАПРАЛЬ, Андрій ФЕЛОНЮК

Видавництво "Світ"
<http://svit.gov.ua/>

ISBN 978-966-603-223-5
ISBN 978-966-603-744-5 (т. 16)

© Інститут української археографії та джерелознавства
імені М. С. Грушевського НАН України, 2012
© Капраль М., Фелонюк А., передмова, 2012
© Капраль М., Фелонюк А., коментарі, 2012
© Видавництво "Світ", дизайн та художнє
оформлення, 2012

про рукописну традицію, як про самі діла його. Натомість його роля й діяльність на Русі пророблені дуже слабо, автор навіть не постарався виробити собі якогось суду про неї, так що сам собі суперечить (напр., про те, чи закликав Кипріян* Цамблака, чи той сей заклик видумав — с. 140 і 153–154), взагалі іде готовими слідами попередніх дослідників і навіть такого важного моменту з становища його виводів — відки взялася звістка про смерть Цамблака на Русі коло р. 1420, зовсім не вясняє, хоч про смерть його говорять не тільки пізніші хроніки, а й сучасні люди (Ягайло), яких відзиви сам автор прикладає до Цамблака.

Нема вже що й говорити про брак оцінки характеру, провідних гадок і т. д. Цамблака. Книга цінна новим матеріалом, але його оброблення з наукового становища лишає дуже багато до бажання.

**WI. ABRAHAM. UDZIAŁ POLSKI
W SOBORZE PIZAŃSKIM 1409
(Rozprawy [Akademii Umiejętności]. Wydz[iał] hist[oryczno]-
fil[ozoficzny, 1905], т. XLVII, с. 125–157)**

Приготовую сю статтю головно задля згадки в ній про правдоподібний конфлікт між Витовтом і Ягайлом в справі володимирського і луцького біскупства (с. 148–149). Тимчасом, як Витовт мав замір фундувати одну катедру для Волині і прилучив волинські волості, в тім і Луцьк до володимирської катедри, висвячено в 1404 р., як здогадується з значною правдоподібністю автор, — з ініціативи Ягайла, осібногo біскупа для Луцька. Автор наводить з ватиканського архіву інтересну скаргу володимирського біскупа в сій справі, але не слідить дальшої історії сього епізоду (що скінчився прилученням Володимира до Луцька й фундацією луцької катедри).

**А. Д. ЩЕРБИНА. ЛИТЕРАТУРНАЯ ИСТОРИЯ
РУССКИХ СКАЗАНИЙ О ФЛОРЕНТИЙСКОЙ УНИИ
(Летопись Ист[орико]-фил[ологического] общества
при Новорос[сийском] унив[ерситете], т. X с. 138–186).
СТАРЕЦ ЕЛЕАЗАРОВА МОНАСТЫРЯ ФИЛОФЕЙ
И ЕГО ПОСЛАНИЯ,
историко-литературное исследование В.Малинина.
К., 1901, ст. VIII+768+105+144**

Автор вищеназваної статті про мемуари, присвячені Флорентійській унії, як сам зазначає, лишає на боці їх історичну сторону, а займається літературною. Передовсім він займається двома версіями “Подорожі Ізидора” і доводить,

що версія Сахарова не має значіння — бо се фальсифікат самого Сахарова*, зроблений ним на підставі видання Новікова*. Вивід поставлений дуже рішучо, але він не підпертий відповідно; автор виказав вповні добре довільності Сахарова в виданні, але щоб він свою версію сфабрикував сам, се можна висловити хіба в формі здогаду, тим більше, що автор не розпоряджав рукописним матеріалом, не студіював кодексів пам'ятки.

Щодо авторства, то автор збиває гадку, мовби автором “Подорожі” був Симеон Суздадець*, вказуючи на суперечності “Подорожі” з “Повістю про собор”*, для котрої авторство Симеона він признає, натомість готов признати авторові “Подорожі” “Исхожденіе Авраамія Суждальского”*.

Переходячи до “Повісті про собор”, автор аргументує за залежністю “Слова избрана отъ писаній” від “Повісті”; зрештою, замітки його про “Повість” не мають особливого інтересу.

Малінін в своїй волюмінозній праці про одного з перших речників московської провіденціальної місії, старця Філотія*, також займається повістями про Флорентійський собор (с. 446—467, 52—72, 76—127). Вони займають його головно з історичного боку — як флорентійський епізод був використаний московською політикою й публіцистикою для тих провіденціальних ідей, але звертає також увагу й на літературну сторону пам'яток, — властиво, “Повісті про собор”, бо “Подорож” не інтересує його. Він спиняється над відносинами двох редакцій сеї повісті (признаючи обидві ділом Симеона) між собою і до “Слова”. В додатках видрукувано з нових кодексів Петерб[урзької] духов[ної] академії: “Подорож” (дод[аток] 15, с. 76), “Повість про собор” в двох версіях (перша — дод[аток] 17, друга — дод[аток] 18) і літописну повість про Ісидора — все з кодексів XVI, з варіантами з видань і деяких невиданих кодексів.

**Г.И.МАРКЕВИЧ. ВЫБОРНОЕ НАЧАЛО
В ДУХОВЕНСТВЕ В ДРЕВНЕРУССКОЙ,
ПРЕИМУЩЕСТВЕННО ЮГО-ЗАПАДНОЙ ЦЕРКВИ
ДО РЕФОРМЫ ПЕТРА.
Полтава, 1905, ст. 131**

На книжці не означено, що се друге видання праці, яка появилася вперше в “Трудах Киев[скої] дух[овної] акад[емии]” в р. 1871 як кандидатська праця автора*. Для свого часу була се робота незла, хоч давала перевагу міркуванням і загальним виводам над фактичним матеріалом, використаним і для того часу не вповні. Автор по загальнім вступі про виборність в церкві вселенській і візантійській давав погляд на часи староруські, потім переходив до українських земель XV—XVII в. і по загальних замітках подавав перегляд виборів митрополитів, єпископів, ігуменів і священників. Виходячи з загальних міркувань про вічеві принципи, автор давав виборним порядкам давній Русі трохи більше

Розділ VI. ІСТОРИКО-ЦЕРКОВНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Powstanie organizacyi kościoła łacińskiego na Rusi...

Публікується за виданням: ЗНТШ. — Львів, 1905. — Т. LXIV. — Кн. 2. — С. 23 (Бібліографія). Підпис: *Грушевський М.*

Абрагам Владислав, пол. *Abraham Władysław (1860–1941)* — польський історик церкви, церковного права, теоретик канонічного права. Професор Львівського університету (1888–1939), його ректор (1899–1900). Досліджував історію церкви в середньовічній Польщі, історію канонічного й загалом польського права.

с. 130 По звісній праці Райфенкугля... — див.: *Reifenkugel K.* Die Gründung der römisch-katholischen Bistümer in den Territorien Halicz und Wladimir. Ein Beitrag zur Geschichte dieser Territorien im XIV. Jahrhundert // Archiv für österreichische Geschichte. — Wien, 1875. — Band 52. — S. 401–474.

В деталі поглядів автора тут не входжу; се буду мати нагоду зробити на інших місцях — детальніше про висвітлення В.Абрагамом історії католицької церкви на українських землях М.Грушевський пише у другому, третьому і п'ятому томах "Історії України-Руси".

Курс церковного права проф. А.С.Павлова...

Публікується за виданням: ЗНТШ. — Львів, 1905. — Т. LXVI. — Кн. 4. — С. 21 (Бібліографія). Підпис: *Грушевський М.*

Павлов Олексій Степанович (1832–1898) — російський історик церковного права. Професор церковного права Казанського, Новоросійського, Московського університетів (1864–1898), член-кореспондент Петербурзької АН (1873).

с. 131 ...Громогласов... — *Громогласов Ілля Михайлович (1869–1937)* — російський дослідник церковного права, історії старообрядців. Професор Московської духовної академії (1909–1911, 1917–1919). Святий Російської православної церкви.

...“Богословском вестнике” — окремими статтями ця праця друкувалася у 1899–1902 рр. в московському періодичному виданні “Богословский вестник”.

А.И.Яцимирский. Григорий Цамблак, очерк его жизни...

Публікується за виданням: ЗНТШ. — Львів, 1905. — Т. LXVIII. — Кн. 6. — С. 14–15 (Бібліографія). Підпис: *Грушевський М.*

Яцимирський Олександр Іванович (1873–1925) — російський філолог-славист. Професор Варшавського університету (1913–1918). Спеціаліст з історії Молдавії та Румунії.

с. 131 ...давніше вже висловлену гадку, що Цамблак не вмер на Русі, а пішов на Молдаву, й обставляє її новими аргументами — детальніше про аргументи Яцимирського щодо цієї дослідницької проблеми та їх критику див.: *Грушевський М.* Історія України-Руси. — К., 1994. — Т. 5. — С. 403–404.

с. 132 ...Кипріяні... — *Кипріяні (бл. 1330–1406)* — митрополит Київський і всієї Руси (1375/1390–1406), книжник.

Wl. Abraham. Udział Polski w soborze Pizańskim 1409...

Публікується за виданням: ЗНТШ. — Львів, 1905. — Т. LXVIII. — Кн. 6. — С. 15–16 (Бібліографія). Підпис: *Грушевський М.*

Коментар про *Вл. Абрагама* див на с. 176, 216.

А.Д.Щербина. Литературная история русских сказаний о Флорентийской уни...

Публікується за виданням: ЗНТШ. — Львів, 1906. — Т. LXIX. — Кн. 1. — С. 192–193 (Бібліографія). Підпис: *Грушевський М.* Автограф зберігається у: Інститут літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України. — Відділ рукописів. — Ф. 78, од. зб. 159.

Щербина Олексій Дмитрович (1877 — після 1937) — український літературознавець. Член Педагогічного відділення Історико-філологічного товариства при Новоросійському університеті та одеської “Просвіти”. Досліджував творчість М.Гоголя, автор гімназійних посібників з російської мови. Викладач одеських гімназій та шкіл.

Малінін Василь Миколайович (1849—?) — російський історик літератури. Професор Київської духовної академії.

с. 133 ...бо се фальсифікат самого Сахарова... — йдеться про видання: *Сахаров И.П.* Путешествия русских людей в чужие земли / 2-е изд. — СПб., 1837. — Ч. 1. — С. 87—112; *Его же.* Сказания русского народа / 3 изд. — СПб., 1849. — Т. II. — С. 81—88.

...зроблений ним на підставі видання Новікова — йдеться про видання: Путешествие Исидора Митрополита на Флорентийский Собор в 6945 (1436) году // Древняя российская вивлиофика, содержащая в себе: собрание древностей российских, до истории, географии и генеалогии российской, касающихся изданная Н.Новиковим. — СПб., 1774. — Ч. IV. — С. 293—321; 2-е изд. — М., 1788. — Ч. VI. — С. 27—48.

...Симеон Суздальець... — Симеон Суздальський (кінець XIV — перша половина XV ст.) — ієромонах, який супроводжував митрополита Ісидора в Італію на Ферраро-Флорентійський собор 1437—1439 рр. Сучасні дослідники не вважають Симеона автором “Подорожі Ісидора”, тому що стиль його письма гострополемічний, тоді як “Подорож” — ділова об’єктивна оповідь. Див.: *Мошинская Н.В.* Об авторе “Хождения на Флорентийский собор” в 1439—1441 гг. // Литература Древней Руси и XVIII века. — М., 1970. — С. 228—300; *Ее же.* “Хождение” неизвестного суздальца на Ферраро-Флорентийский собор 1436—1440-х годов // Вопросы русской литературы. — М., 1970. — С. 87—98.

...“Повістю про собор”... — сучасні дослідники вважають автором цього твору Симеона Суздальського. Повість відома у двох редакціях, кожна з яких має по два види. Перший вид першої редакції має назву “Исидоров собор и хождение его” (написана бл. 1447/1448) і є найдостовірнішим з-поміж усіх відомих. Детальніше див.: *Мошинская Н.В.* “Повесть об осьмом соборе” Симеона Суздальского и “Хождение на Ферраро-Флорентийский собор” неизвестного Суздальца как литературные памятники середины XV века: (Текстология, идеологические тенденции и стилистическое своеобразие). Автореф. дис. ... канд. филол. наук. — М., 1972.

...“Исхождение Авраамия Суздальского” — автором цього твору, який описує своє перебування в Італії під час Флорентійського собору, був член московського посольства митрополита Ісидора, суздальський єпископ Авраамій, а не автор “Подорожі Ісидора”. Див.: *Казакова Н.А.* “Исхождение” Авраамия Суздальского: (Списки и редакции) // Труды Отдела древнерусской литературы. — Ленинград, 1979. — Т. 33. — С. 55—66.

...старця Філотія... — *Філофей (бл. 1465—1542)* — старець псковського Спасо-Еліазарівського монастиря. Ймовірний автор концепції “Москва — Третій Рим”.

Г.И.Маркевич. Выборное начало в духовенстве...

Публікується за виданням: ЗНТШ. — Львів, 1906. — Т. LXX. — Кн. 2. — С. 199—200 (Бібліографія). Підпис: *Грушевський М.*

Маркевич Григорій Іпатійович (1849—1923) — український культурно-освітній і громадський діяч, фольклорист, книгознавець. Викладач Інституту шляхетних дівчат у Полтаві, заступник голови міської думи Полтави. Цікавився українською історією та літературою.

с. 133 ...“Трудах Киев[ской] дух[овной] акад[емии]” в р. 1871 як кандидатська праця автора — див.: *Маркевич Г.И.* Выборное начало в духовенстве древнерусской, преимущественно Юго-Западной церкви до реформ Петра Великого // Труды Киевской духовной академии. — К., 1871. — № 8. — С. 225—273; № 9. — С. 484—550.

с. 134 ...не доходив до крайності, до котрої допровадив сю теорію в своїй звісній роботі пізніший дослідник Ор[ест] Левицький — див.: *Левицкий О.И.* [Внутреннее состояние западнорусской церкви в польско-литовском государстве в конце XVI в. и уния] //

ЗМІСТ

с. текстів с. ком.

М.Капраль, А.Фелонюк. РЕЦЕНЗІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО У 1905–1913 рр. V

Розділ I. ПРАДАВНЯ ІСТОРІЯ СХІДНОЇ ЄВРОПИ: АРХЕОЛОГІЯ, МОВОЗНАВСТВО

Евг[ений] Иванов. Херсонес Таврический и его историческая судьба...	1	162
К.А.Иностранцев. О древнеиранских погребальных обычаях и постройках... . . .	2	163
Herman Hirt. Die Indogermanen, ihre Verbreitung, ihre Urheimat...	3	163
O.Schröder. Sprachvergleichung und Urgeschichte...	4	164
Eduard Meyer. Geschichte des Altertums...	6	165
Ernst von Stern. Die griechische Kolonisation am Nordgestade...	6	166
E.Täubler. Zur Geschichte der Alanen...	7	166
В.В.Латышев. Повтика. Изборник научных и критических статей...	7	166
J.Marquart. Untersuchungen zur Geschichte von Eran, II...	8	167
H.Hirt. Untersuchungen zur indogermanischen Altertumskunde...	8	167
А.А.Миллер. Раскопки в районе древнего Танаиса...	9	167
Э.Р. фон Штерн. К вопросу об эллинистической керамике...	10	168
Э.Р. фон Штерн. Краткий отчет о раскопках на о. Березани в 1908 г...	10	168

Розділ II. СХІДНА ЄВРОПА В СЕРЕДНЬОВІЧЧІ: АНТРОПОЛОГІЯ, АРХЕОЛОГІЯ, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО, ЕТНОГРАФІЯ

Д.Иловайский. Вторая дополнительная полемика по вопросам варяго-русскому и болгаро-гуннскому...	12	168
Dr. R.F.Kaindl. Studien zu den ungarischen Geschichtsquellen, I—XVI...	12	169
Wł. Demetrykiewicz. Groby wykute w skałach Galicyi wschodniej...	14	169
Супрасльская рукопись, труд Сергея Северьянова, том I...	14	170
Симеона Метафраста и Логовета списание мира отъ бытія...	15	170
K.Rhamm. Ethnographische Beiträge zur germanisch-slawischen...	15	171
R.Meringer. Wörter und Sachen, I—V...	16	171
Фр.Ф.Вестберг. К анализу восточных источников о Восточной Европе...	16	171
В.Истрин. Греческий оригинал болгарского перевода хроники Георгия Амартола...	19	172
Максим Ковалевский. Социология, т. II...	20	172
Die Chasaren. Historische Studie von Hugo Freiherrn von Kutschera...	20	173
С.П.Шестаков. Очерки по истории Херсонеса в VI—X веках...	22	174
Ю.Д.Талько-Гринцевич. Опыт физической характеристики восточных славян...	23	174
L.Niederle. Slovanské starožitnosti, oddil kulturni...	24	175

Розділ III. КИЇВСЬКА РУСЬ: ІСТОРІЯ, КУЛЬТУРА, ДЖЕРЕЛА

П.В.Голубовский. Где находились существовавшие в домонгольский период города...	26	175
Tadeusz Wojciechowski. Szkice historyczne jedynastego wieku...	28	176
В память двадцатипятилетия С.-Петербургского археологического института (1878—1903)...	28	176
Лекции и исследования по древней истории русского права В.Сергеевича...	29	177
Русская правда в четырех редакциях...	30	178
Материалы для словаря древнерусского языка...	30	178
Курс русской истории проф. В.Ключевского, часть I...	31	178
Радзивилловская или Кенигсбергская летопись...	34	179
А.А.Шахматов. О так называемой Ростовской летописи...	37	180

Полное собрание русских летописей, изданное.....	38	181
Н.П.Павлов-Сильванский. Символизм в древнерусском праве... ..	38	181
Г.Тельберг. Несколько замечаний о междукняжеских сменах в древней Руси... ..	39	182
А.А.Шахматов. Толковая Палея и русская летопись.....	39	182
И.М.Ивакин. Князь Владимир Мономах и его поучение, часть первая... ..	40	182
А.И.Соболевский. Древняя переделка Начальной летописи... ..	41	183
Замечательная эпоха древнерусской жизни, очерк д-ра политической экономии В.В.Святловского... ..	41	183
Потомство Рюрика. Материалы для составления родословий... ..	42	183
Проф. М.Н.Ясинский. “Село” и “вервь” Русской правды.....	43	183
Borys Kolomanowicz, król węgierski (1105—1158)...	44	184
Aleksander Brückner. Próbkі najnowszej krytyki historycznej... ..	44	184
В.Г.Ляскоронский. Русские походы в степи... ..	45	184
Болеслав-Юрий II, князь всей Малой Руси... ..	47	185
Д[окто]р В.Цурат. Українські джерела до історії філософії.....	50	185
Полное собрание русских летописей... ..	53	186
В.Щепкин. Резное деревянное тябло XIII века... ..	54	187
Материалы для словаря древнерусского языка по письменным источникам, труд И.И.Срезневского... ..	55	187
Полное собрание русских летописей, т. XVII.....	55	187
А.Шахматов. Разыскания о древнейших русских летописных сводах... ..	56	188
Б.А.Романов. Смердый конь и смерд.....	60	188
П.Голубовский. Интересный юридический случай конца XI века.....	60	188
Д.В.Айналов. Очерки и заметки по истории древнерусского искусства... ..	61	189
П.В.Голубовский. Историческая карта Черниговской губ[ернии] до 1300 г.	62	189
Ө.Браун. Шведская руническая надпись... ..	62	189
Н.П.Кондаков. Изображения русской княжеской семьи.....	63	190
Труды В.Г.Васильевского.....	64	190
Полное собрание летописей... т. XX.....	65	190
Повесть временных лет по Лаврентьевскому списку... ..	66	191
Полное собрание русских летописей... т. XIV.....	66	191
Ө.Корш. Владимировы боги... ..	67	191
С.А.Корф. Древлянский князь Мал.....	68	192
А.Шахматов. Корсунская легенда о крещении Владимира... ..	70	192
Станислав Рожнецкий. К истории Киева и Днепра в былевом эпосе... ..	73	193
Владимир Пархоменко. Древнерусская княгиня святая равноапостольная Ольга (вопрос о крещении ее).....	73	193
В.Ө.Миллер. К вопросу о возрасте и козачестве Ильи Муромца... ..	75	193
С.Сыромятников. Древлянский князь и варяжский вопрос.....	75	193
Б.М.Соколов. Непра река в русском эпосе... ..	76	194
Розділ IV. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ ДОБИ		
(XIV—XVIII ст.)	77	194
Dr. Stanisław Kutrzeba. Starostowie, ich początki i rozwój do końca XIV w.	77	194
И.В.Якубовский. Земские привилегии Великого княжества Литовского... ..	78	194
Ludność wieśniacza ziemi halickiej w wieku XV... ..	78	195
Русско-еврейский архив... ..	79	195
И.И.Лаппо. Великое княжество Литовское.....	80	195
Despre snejii români de J.Bogdan... ..	81	196
Литовская метрика, том первый... ..	82	196

П.А.Гильтебрандт. Старинные описи Литовской метрики... ..	83	196
М.В.Довнар-Запольский. Крестьянская реформа в Литовско-Русском государстве... ..	83	196
Sąd wyższy prawa niemieckiego na zamku sanockim.... ..	84	197
И.Малиновский. Рада Великого княжества Литовского.... ..	84	197
М.Довнар-Запольский. Очерки по организации западнорусского крестьянства в XVI веке... ..	85	197
Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym... ..	87	198
Pieniądz i przewrót cen w XVI i XVII wieku w Polsce... ..	89	199
Walka o Bałtyk, napisał Adam Szelągowski.... ..	91	200
[Болсуновский К.В.]. Автономные монеты Галицкой Руси... ..	92	200
Ф.М.Уманец. Князь Константин-Василий Острожский.... ..	92	201
Kazimierz Pułaski. Stare osady w ziemi Kamienieckiej.... ..	93	201
Powiat Mohylowski w gubernii Podolskiej... ..	94	201
O.Balzer. Historia ustroju Polski... ..	95	202
Sądownictwo królewskie w pierwszej połowie rządów Zygmunta Starego.... ..	96	202
Pisma polityczne z czasów pierwszego bezkrólewia... ..	97	202
Zur Geschichte der alten Handelsstrassen... ..	97	203
Antoni Prochaska. Urywki z dziejów XIV wieku.... ..	98	203
Antoni Prochaska. Unie Kalmarska i Jagiellońska... ..	99	203
Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej... ..	99	203
Fr. Giedroyc. "Causus notabilis"	101	204
Liv-, est- und kurländisches Urkundenbuch... ..	101	204
В.А.Розов. Значение грамот XIV и XV веков.... ..	102	204
Hansisches Urkundenbuch, herausgegeben vom Verein für hansische Geschichte... ..	104	205
Liv-, est- und kurländisches Urkundenbuch... ..	104	205
Corpus iuris polonici, sectionis primae privilegia, statuta.... ..	105	205
Архив Юго-Западной России.... ..	106	206
Monografia XX. Sanguszków oraz innych potomków... ..	109	206
D[octo]r Fryderyk Papée. Polska i Litwa na przełomie wieków średnich... ..	110	207
Zbory i senatorowie protestantscy w Dawnej Rzeczypospolitej... ..	112	208
С.А.Пташицкий. Иван Федоров. Издания Острожской Библии.... ..	113	208
Андрій Яковлев. Намістники, державці і старости.... ..	114	209
В.Г.Ляскоронский. К вопросу о битве кн. Витовта с татарами.... ..	114	209
Н.Петров. О новооткрытой киевской монете XIV века... ..	115	209
Я.И.Смирнов. Рисунки Киева 1651 года по копиям... ..	116	210
Tadeusz Korzon, Dzieje wojen i wojskowości w Polsce... ..	117	210
Adam Chmiel. Źródła do historii sztuki i cywilizacji w Polsce... ..	118	211
Scriptores rerum polonicarum, t. XXI... ..	118	211
Памятники сношений Московского государства с Польско-Литовским государством... ..	119	211
Материалы по истории русской картографии... ..	120	211
Розділ V. ІСТОРІЯ КОЗАЦТВА ТА ГЕТЬМАНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ	122	213
Е.Ткаченко-Петренко. Думы в изданиях и исследованиях.... ..	122	213
А.М.Лазаревский. Малороссийские посполитые крестьяне... ..	123	213
М. Халанский. Малорусская дума про Байду... ..	123	214
А.В.Стороженко. Новые подробности к биографии запорожского гетмана Яна Оршовского... ..	124	214
Я.П.Новицкий. Описание границ и городов бывшей Азовской губернии... ..	125	214

Norblin, napisał Zygmunt Batowski.....	125	214
В.Мякотин. Очерки социальной истории Малороссии....	127	215
Іван Джиджора. Економічна політика російського правительства супроти України....	128	215
Розділ VI. ІСТОРИКО-ЦЕРКОВНІ ДОСЛІДЖЕННЯ	130	216
Powstanie organizacji kościoła łacińskiego na Rusi.....	130	216
Курс церковного права проф. А.С.Павлова....	131	216
А.И.Яцимирский. Григорий Цамблак, очерк его жизни....	131	216
Wł. Abraham. Udział Polski w soborze Pizańskim 1409....	132	216
А.Д.Щербина. Литературная история русских сказаний о Флорентийской унии....	132	216
Г.И.Маркевич. Выборное начало в духовенстве....	133	217
Памятники древнерусского канонического права....	134	218
Святий Климент у Корсуні, причинок до історії....	135	218
А.И.Лотоцкий — На повороте....	136	218
П.Н.Жукович. Брестский собор 1591 года....	137	219
А.Стороженко. О существовавших в г. Киеве римско-католических храмах....	138	219
Проф. П.Н.Жукович. Первое вмешательство западнорусских казаков в сеймовую борьбу с церковной унией....	139	220
П.Н.Жукович. О неизданных сочинениях Иоасафата Кунцевича....	142	221
П.Н.Жукович. Протестация митрополита Юва Борецкого....	143	221
Русское Забужье (Холмщина и Подляшье)....	144	222
А.Л.Бертье-Делагард. К истории христианства в Крыму....	144	222
Картины церковной жизни Черниговской епархии....	145	222
М.Приселков. Митрополит Иларион, в схиме Никон....	146	222
М.Д.Приселков. Афон в начальной истории Киево-Печерского монастыря....	147	223
Розділ VII. МОСКОВІЯ І РОСІЯ В ІСТОРИЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ	149	223
Древности русского права... В.Сергеевича....	149	223
История русского права, выпуск первый....	150	223
П.П.Мельгунов. Очерки по истории русской торговли....	150	224
А.А.Макаренко. Канун по сибирским селениям....	151	224
Н.Дашкевич. Смена вековых традиций....	151	224
Н.В.Султанов. Останки Якутского острога....	153	225
Розділ VIII. РІЗНЕ: РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ	154	225
В.Горленко. Отблески. Заметка по словесности и искусству....	154	225
Волынская губерния, географическо-исторический очерк....	154	225
Bibliografia historii polskiej....	155	226
Mitteilungen der k[aiserliche]-k[oniglich] Zentral Kommission....	156	226
А.К.Сержпутовский. Очерки Белоруссии, I—IV....	157	227
Етнографічний збірник... т. XXII....	157	227
Етнографічний збірник... т. XXIV....	158	227
Wiadomości numizmatyczno-archeologiczne....	159	228
С.Рудницький, проф. Львівського університету....	159	228
Н.И.Петров. Очерки из истории украинской литературы....	161	228
КОМЕНТАРІ	162	
ПОКАЖЧИК	230	
ПОЯСНЕННЯ СЛІВ	245	